Andrea Sapunar Knežević

ZBORNIK O SLAVKU JEŽIĆU

(19. zbornik u nizu *Hrvatski književni povjesničari*.
Izdavač: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu)

U povodu 125. obljetnice rođenja Slavka Ježića, od 7. do 9. listopada 2021. u Zagrebu, Dubravi i Zadru pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti / Razreda za književnost održan je osamnaesti znanstveni skup u nizu *Hrvatski književni povjesničari*. Organizator skupa bio je Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, a suorganizatori Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera iz Osijeka, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilište u Zadru, Hrvatsko filološko društvo, Ogranak Društva hrvatskih književnika – Zadar i Ogranak Matice hrvatske Varaždin.

Godinu dana kasnije, godine 2022., u Zagrebu je objavljen *Zbornik o Slavku Ježiću* kao 18. zbornik u nizu *Hrvatski književni povjesničari*, a izdavač je Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Zbornik sadrži znanstvene radove prethodno priopćene na znanstvenom skupu uz iscrpnu bibliografiju Slavka Ježića i literaturu o njemu. U zborniku koji obasiže 657 stranica, objavljen je 31 znanstveni i stručni članak o Slavku Ježiću, u kojima je prikazana mnogostruka i multidisciplinarna Ježićeva znanstvena, književna, kulturna i javna djelatnost. Glavni urednik je prof. dr. sc. Tihomil Maštrović.

Hrvatski književnik, književni povjesničar i prevoditelj Slavko Ježić (Dubrava, 1895. – Zagreb, 1969.) bio je gimnazijski, a potom i sveučilišni profesor i intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. Autor je prve cjelovite povijesti hrvatske književnosti (*Hrvatska književnost od početka do danas: 1100–1941.*, 1944.) te prve povijesti francuske književnosti u nas. Priredio je brojna kritička izdanja sabranih djela klasika hrvatske književnosti, sastavio je nekoliko antologija, prevodio je s više jezika, osobito s francuskoga i objavio desetke knjiga prijevoda i književnih tekstova. Jedan je od utemeljitelja hrvatskoga PEN-kluba.

Slobodan Prosperov Novak izvijestio je o Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti* prema njezinim žanrovskim srodnicima. U radu je istražena mreža odnosa između knjige Slavka Ježića *Hrvatska književnost* prema njezinim prethodnicima, u djelima Đure Šurmina, Davida Bogdanovića, Dragutina Prohaske i Mate Ujevi-

ća, pa se Ježićev tekst uspostavlja naspram dosega Mihovila Kombola, Antuna Barca, Ive Frangeša i Dubravka Jelčića. Taj niz osoba i njihovih rezultata najbolja je moguća pozadina na kojoj su sagledane vrijednosti Ježićeva posla, čiji izvrsni rezultati sjaje i danas premda je njegovo prisilno odsustvo nakon 1945. donekle smanjilo njihov utjecaj na aktualni književni život. Također autor je članka izvršio usporedbu Ježićeve *Hrvatske književnosti* prema najpoznatijim velikim pregledima europskih književnosti što će pomoći u točnoj ocjeni Ježićeve *Hrvatske književnosti*.

O povijesti francuske i hrvatske književnosti Slavka Ježića govori se u članku **Mislava Ježića**, pri čemu je posebna pozornost posvećena činjenici da je Ježić ne samo autor prve cjelovite povijesti hrvatske književnosti, nego da je i, što je manje poznato, autor prve povijesti francuske književnosti u Hrvata, dok još takva djela nije bilo, a isto tako i prve cjelovite povijesti hrvatske književnosti, u kojoj ju nije dijelio na stariju i noviju književnost, nego je hrvatski narodni preporod u XIX. stoljeću shvaćao kao preporod starije književnosti u novije doba. Moglo bi se reći da je njegova povijest francuske književnosti, koju stjecajem okolnosti nije nastavio poslije klasičnoga doba, bila svojevrsna stručna i metodološka priprema za pisanje povijesti hrvatske književnosti, koju je doveo do suvremenosti. U obama djelima pokazao se je kao filolog koji književnost stavlja i u društvenopovijesni i u umjetnički kontekst jer je smatrao da se bez toga „genetičko-evolutivnoga momenta" književne pojave ne mogu pravilno razumjeti, kao što se bez estetičko-kritičkoga ne mogu pravilno ni cijeniti. Te dvije književne povijesti izrijekom ne teoretiziraju i ne vode metodološke ni estetičke rasprave, pa se nedovoljno obrazovanu ili nepažljivu čitatelju može činiti da su pozitivističke, jer sadrže silu sređenih podataka, a promaći da iza njih stoji dobro promišljen metodološki i teoretički nazor koji auktoru jamči pouzdanost tumačenja i ne dopušta prolazne i pomodne improvizacije.

Nina Aleksandrov-Pogačnik u članku „Hrvatska književnost od početka do danas Slavka Ježića (metodološki odabiri i smjernice)" ističe kako je *Hrvatska književnost od početaka do danas 1100-1941.* Slavka Ježića pregled književnosti usustavljen na premisama filološkog dokumentarizma unutar devetnaestostoljetne historicističke koncepcije i kao takav potreban je i dobrodošao prinos književno-povijesnoj tradiciji nacionalne književnosti jer je u njoj ostvaren „pregled svih književnih činjenica iz hrvatske povijesti" (S. P. Novak), što Slavku Ježiću, kako je iz inicijalnog naslova knjige razvidno i čitko, uostalom i bijaše namjera. Prvotni radni naslov, kako se iščitava iz faksimila rukopisa, glasio je *Pregled hrvatske književnosti u okviru narodne povijesti*, što jasno očituje nekoliko presudnih čimbenika. Kao prvo, Ježić je svoj rad atribuirao pregledom a ne poviješću, s naglaskom na nacionalnoj povijesti. Istini za volju, toj je inicijalnoj premisi u potpunosti ostao vjeran. Već i letimičan pogled na *Hrvatsku književnost* otkriva kako je početak svakog poglavlja i odjeljka posvećen nacionalnoj povijesti,

koja je predočavana opširno, akribično i dokumentirano. Kulturna je povijest zastupljena skromnije, činjenično, pa i u razmatranjima o Preporodu, tom prijelomnom razdoblju hrvatske kulturno-književne povijesti, prevladava politička i društvena dimenzija. Autorica naglašava kako Ježić očito književnu produkciju, književnost, drži refleksom povijesnih i političkih situacija, pa možda nije pretjerano ustvrditi da je njegova *Hrvatska književnost* tek povijesno i kulturno-identitetskom nadopunom poznavanju hrvatskoga nacionalnoga bića.

Ježića kao plodna suradnika Matice hrvatske, ali i jednoga od niza književnih povjesničara koji je u svojoj povijesti književnosti detaljno raščlanio Kačićevo djelo te njime gradio prosvjetiteljska načela u književnom poimanju, u svom izlaganju prikazao je **Stipe Botica**, istaknuvši kako je djelo i djelovanje Andrije Kačića Miošića nezaobilazno u svim povijestima hrvatske književnosti. Vodeći hrvatski književni povjesničari uglavnom su detaljno raščlanjivali Kačićevo djelo i njime uglavnom gradili prosvjetiteljska načela u književnom poimanju. Detaljno je to učinio i Slavko Ježić u svojoj povijesti književnosti, Kačićeva je istina u pjesmama, ako je to ikako moguće, uvijek povjesničarski vjerna pa ma kakav epilog bio. Da mu je bilo stalo do istine i da je nije htio iznevjeriti, govori u pogovoru nekim pjesmama za koje nije imao pisane dokumente nego usmeno kazivanje. Botica smatra da je Andrija Kačić Miošić, naravno, iz tiskanih povijesnih knjiga bio upućen u povijesne događaje, što pokazuju prozni dijelovi uz pojedine pjesme. Povijest je, prema tome, slagao u stihove kad je osjetio da u nekom događaju ima motiv koji se može opjevati. Čak bi se moglo reći da je pjesma samo mali isječak cjelovita povijesnog događanja. Zbog potpune vjernosti dokumentu odnosno povijesti, nema u Kačićevim pjesmama one maštovitosti kao u darovitih pjesnika narodne muze. Kačić je, doduše, dotakao „magični svijet narodne junačke pjesme“, ali ga je svjesno zaobišao. Učinio je to svjesno, a da postigne još vredniju namjenu: disciplinira i odvrati recipijente od prevelika fantaziranja, i da ih „privoli“ da važne teme, kao što je povijesna, koliko toliko usklade s povijesnom zbiljom. Time bi, smatra Kačić, dobila i povijest i poezija, a još više oskudna hrvatska recipijentska populacija. Upravo je time njegov *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* obavio golemu zadaću: stvorio je publiku kadru da svoju usmenu književnost prima i posredstvom knjige, čitanja, a ne samo pjevanja. Kačićevo djelo je nezaobilazno u stvaranju hrvatskog književnog čitateljstva, pa i ovom temom: vjernost povijesnim izvorima i povijesnim dokumentima, zaključuje Botica.

O književnom radu fra Andrije Kačića Miošića u Ježićevu historiografskom pregledu izvijestio je **fra Hrvatin Gabrijel Jurišić**. Slavko Ježić u *Hrvatskoj književnosti od početka do danas* (1944.) posvetio je fra Andriji Kačiću Miošiću doličan prostor. Osim podataka o pjesnikovu životu, upozorio je da je *Razgovor ugodni* za pjesnikova života doživio 2 izdanja: prvo s 41 pjesmom (1756.) i drugo sa 138 pjesama (1759.). A. Kačić je osjetio da čitatelj više voli pjesmu, nego pro-

zu. Stoga piše pjesme u rimi i strofi, u narodnom desetercu i štokavskoj ikavici. Tvrdi da iznosi povijesne činjenice „kako su se dogodile“, tj. objektivno. Vrela su „knjige latinske, talijanske i hrvatske“. S. Ježić drži da se u *Razgovoru ugodnom* mogu prepoznati 3 cjeline: slovinski (hrvatski) vladari i sveci, borba protiv turskih osvajača i pjesme u čast junaka i gradova. Ističe junake koji su uzori novomu naraštaju. Svoje je djelo namijenio priprostom puku, tj. težacima i pastirima. U predpreporodno doba Kačić je istaknuti prosvjetitelj. Hrvatin Gabrijel Jurišić zaključuje da je Kačićev *Razgovor ugodni* pun integracijskih silnica i poruka, koje su utjecale na brojne čitatelje na cijelom hrvatskom jezičnom području, a i šire, a isto tako utjecao je i na stvaranje hrvatskoga književnoga jezika i na brojne književnike.

Daniel Miščin piše o Ježićevim pogledima na Silvija Strahimira Kranjčevića, analizirajući tekst posvećen Kranjčeviću u *Hrvatskoj književnosti* Slavka Ježića. Ta se analiza oslanja na dvostruku kontekstualizaciju: s jedne strane ona polazi od simboličnog značenja Kranjčevićeva govora u čast Petra Preradovića (1902.) kao smjene na tronu prvaka hrvatske lirike. Takvo razumijevanje Kranjčevićeva mjesta u hrvatskoj lirici s kraja XIX. i početka XX. stoljeća dovelo je do opsežne bibliografije članaka o Kranjčeviću. Ježićev se ogled o Kranjčeviću promatra u odnosu na tu produkciju, i to u svjetlu temeljnog principa hermeneutičke metodologije Emilija Bettija, tj. kanona hermeneutičke autonomije objekta. Takvom je analizom utvrđeno da je Ježićev tekst o Kranjčeviću pouzdan, uravnotežen i stoga realan prikaz Kranjčevićeva mjesta u hrvatskoj književnosti.

Ana Lederer se osvrnula na Ježićevu intendanturu u Hrvatskome narodnom kazalištu u Zagrebu i njegovu knjigu *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta – Konstatacije i sugestije* (1940.). Autorica ističe da je u jednom od razdoblja velikih kazališnih kriza XX. stoljeća Slavko Ježić jednu sezonu 1938./1939. bio intendant Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, nakon čega objavljuje knjigu *Problemi Hrvatskog narodnog kazališta – Konstatacije i sugestije* (1940.) kojom ostavlja nezaobilazan prilog teatrološkim istraživanjima povijesti hrvatske kazališne produkcije. Knjiga što ju je napisao iz kratkotrajnoga kazališnog iskustva upravljanja pokazuje njegovo razumijevanje kazališta i upravljačke kompetencije koje nije imao prigode pokazati u punom opsegu. Dijagnosticirajući sve organizacijske, legislativne, ustrojbene i financijske nedostatnosti za uspješno kazališno upravljanje, Ježić analizira probleme, ali i sugerira prijedloge egzaktnih rješenja za krizu toga vremena, a za koje iz perspektive dostignuća suvremene kazališne produkcije i upravljanja, možemo utvrditi da su se do danas, dakle tijekom osamdeset godina od objavljivanja knjige, ugradili u naš kazališni organizam odnosno profesionalizam.

Krstićevu prosudbu Ježićeve povijesti književnosti analizira **Bojan Marotti**. Godine 1944. hrvatski filozof, jezikoslovac, albanolog, leksikograf i prevoditelj Kruno Krstić objavio je nevelik članak o knjizi Slavka Ježića *Hrvatska književ-*

nost od početka do danas: 1100 – 1941. Članak je izašao u listu *Hrvatski narod* pod naslovom „Malo nevezanog i nestručnog razgovora o 'Hrvatskoj književnosti' Dra Slavka Ježića", i to 3. kolovoza, otprilike tri mjeseca nakon što je knjiga bila objavljena. To su godine kada je Krstić jako puno pisao i dosta objavljivao, posebice od 1941. do 1945., kako o filozofiji i o jezikoslovlju, tako i o hrvatskome (književnome) jeziku i o (hrvatskoj) književnosti. U prilogu se razmatra Krstićev poziv na trijeznu procjenu Ježićeve *Hrvatske književnosti*, knjige koja je, prema njegovim riječima, izazvala „kudikamo više razgovora i usmenih ocjena nego javnih prikaza i kritika". Poziv je to na smirenu i stručnu prosudbu, onkraj „ognjice pozlieđenih taština", u kojima se očituje „ono mračno, duboko osobno, ljudsko, nadasve ljudsko". Navedeni Krstićev članak, gledajući u okviru „ranoga čitanja" Ježićeva djela, zauzimlje (ne samo redoslijedom objavljivanja) središnje mjesto, naime između također nevelika prikaza što ga je pod naslovom „Dr. Slavko Ježić: 'Hrvatska književnost od početka do danas, 1100.–1941.'" objavio Ton Smerdel 25. svibnja u listu *Nova Hrvatska*, i razmjerno opširna članka Antuna Barca „Putovi hrvatske književnosti", koji je objelodanjen u kolovoškome broju *Hrvatske revije*. Pri tome je, kako pokazuje raščlamba, Krstićev osvrt moguće čitati na dvjema razinama. S jedne je strane Krstić, smirivši strasti, upozorio na nedvojbene vrijednosti Ježićeve *Hrvatske književnosti*, koje će biti prepoznate istom potkraj prošloga stoljeća, no s druge je strane ujedno, bez ikakva nametanja i, reklo bi se, „usput", usprkos „nestručnosti" koju navodi u naslovu članka, iznio i svoje poglede na hrvatsku književnost, na njezinu povijest, na njezine domete, ukoliko se oni razmotre pod vidikom estetike, pa i poglede na samo pisanje povijesti (hrvatske) književnosti.

Ježićevo bavljenje frankopanskim temama bile su interesom **Antuna Pavešковića**. Autor razmatra bavljenje Slavka Ježića povijesnom osobnošću i književnim djelom Frana Krste Frankopana. Spominju se svi Ježićevi radovi o Frankopanu, njegova priređenja Frankopanovih djela, ali je glavna pozornost usmjerena na njegov izbor iz pjesnikova opusa objelodanjen 1921., a nešto je više analitičke pozornosti posvećeno i prikazu Frankopanova djela u Ježićevu kapitalnu pregledu hrvatske književnosti iz 1944. Raščlamba izbora iz 1921. prikazuje okvire historiografske metodologije kojom se Ježić služio, a njegov cjelovit pregled hrvatske književnosti analizira se iz perspektive književnopovijesne metodologije. Zaključak je da bi bez njegovih radova bilo nemoguće suvremeno kritičko čitanje ovoga važnog književnog opusa.

Dean Slavić u svom prilogu raspravlja o pristupu Budaku i Krleži u Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti* iz 1944., Frangešovoj *Povijesti hrvatske književnosti* iz 1987. te Frangešovoj *Geschichte der kroatischen Literatur* iz 1995. Dva umjetnika podudarna su po vremenu stvaranja te obilježenosti ideologijama koje su odredile njihove životopise i recepciju njihove književnosti, iako su te ideologije imale različit predznak, dapače, bile su sukobljene. Članak propituje količinu teksta, sadržaj i stavove iz poglavlja što su ih desničaru Budaku i ljevičaru Kr-

leži posvetili povjesničari književnosti koji su objavili svoje ključne knjige iz povijesti hrvatske književnost u totalitarnim uvjetima ili su pisali izravno nakon totalitarizma. Autor uspoređuje društvene okolnosti pisanja, ton tekstova vidljiv u rječniku i elementima izabranim u interpretaciji, količine posvećenoga prostora te mogući vrijednosni sud koji proizlazi iz napisanoga. Uzroci i posljedice dvaju, odnosno triju pristupa, ostaju dijelom u domeni pretpostavki koje nije moguće dokumentirati.

Ružica Pšihistal u članku „O naciji i naraciji uz čitanje Ježićeve povijesti hrvatske književnosti" navodi kako je Marulićevo portalno mjesto za hrvatsku književnost istaknuto u Ježićevoj povijesti prvim paratekstom u unutrašnjosti knjige. Na prvoj lijevoj stranici nalazi se Marulićev portret prema Meštrovićevu spomeniku. Na vanjskoj naslovnici, omotu ili koricama knjige utisnuta su glagoljska slova s Bašćanske ploče. Ta slikovna analogija s rubova knjige ima diskurzivne korelate u Ježićevu povijesnom narativu kada jasno uspostavlja suodnos između Bašćanske ploče kao početka srednjovjekovne pismenosti i Marulićeve Judite kao početka ili „praga" novog razdoblja hrvatske književnosti. Prva cjelovita povijest hrvatske književnosti ili prva „velika priča" o hrvatskoj književnosti mogla je biti ispripovijedana jer je imala jasne, povijesno utemeljene, u zajednici prihvaćene i znanstveno istražene početke. Bez početka nema cilja, nema svrhe, nema zapleta, nema cjelovite povijesne naracije. Početak je istaknut već naslovom Ježićeve povijesti: *Hrvatska književnost od početaka do danas.*

U odnosu na vladajuću fluidnost znanstvenih kategorija, otvorenu „revolucionarnim" obratima strukturalizma i poststrukturalizma („lingvistički obrat", „narativni obrat"), povijest se kao pripovijedanje o prošlom našla pred sudištem razornoga skepticizma s „nepravomoćnim presudama": Ne postoji povijest nego samo pri/povijest, ne postoji historija nego samo hi/storija. Radikalni skeptički scenariji otvoreni su za metateorijska pitanja: je li moguća koherentna, cjelovita, objektivna povijesna naracija o „natpersonalnom entitetu" kao što je hrvatska književnost? Postoji li uopće takav referent ili je posrijedi tek ideološka konstrukcija rođena u umu povjesničara? Na takva pitanja možemo odgovoriti pragmatičkim protupitanjima: zašto dovoditi u pitanje mogućnost objektivne historiografske naracije u granicama kategorijalne znanstvene pogrješivosti? Zašto dovoditi u sumnju postojanje i povijest hrvatske književnosti kao cjeline? U odnosu na temu izlaganja pitanja možemo konkretizirati: zašto je Ježićeva analogija između Bašćanske ploče i Marulićeve *Judite* i danas aktualna? Zašto su nam početci (naj) važniji?

„Povijest književnosti kao znak narodne prošlosti i sadašnjosti" naslov je priloga **Ivane Žužul** u kojem se analiziraju različiti načini gledanja na književnopovijesna istraživanja s obzirom na metodološke promjene novijeg doba. Iako je Ježićeva *Hrvatska književnost od početka do danas: 1100–1941.* (1944.) objavljena znatno prije ključnih metodoloških promjena koje su pojavom dekonstrukcioni-

sta, poststrukturalističke filozofije, novog historizma i drugih srodnih teorijskih škola u svjetskim okvirima nepovratno uzdrmale dotadašnje načine gledanja na upotrebe i prirodu historiografije, rad polazi od pretpostavke da teorijske implikacije tih promjena mogu pridonijeti iscrpnijem istraživanju književnopovijesnog koncepta Ježićeve cjelovite povijesti. Tekst problematizira sustav takvog hegelijanskog modela povijesti književnosti i osnovnih zakona njegova funkcioniranja nastojeći tako, uz pomoć rečenih teorijskih uvida, u našoj humanistici oživjeti dijalog o ulozi Ježićeve povijesti književnosti u razvoju hrvatske književne historiografije i raspravu o namjenama žanra povijesti književnosti uopće.

Dvije autorice, **Cvijeta Pavlović** i **Mirna Sindičić Sabljo**, razmatraju temu „Slavko Ježić i Romain Rolland", upozoravajući na Ježićevu važnu posredničku ulogu između hrvatske i francuske kulture. Slavko Ježić značajan je dio svoga opsežnog znanstvenog opusa posvetio francuskoj književnosti i kulturi. Njegova je posrednička uloga između hrvatske i francuske kulture iznimno važna, o čemu svjedoči i niz dosad objavljenih istraživanja na tu temu. O Ježićevu zanimanju za francusku književno-jezičnu kulturu svjedoče i njegova *Francuska književnost do kraja klasičnog doba* (1928.), izdanje Adamovićeve *Francuske gramatike* (1939.), antologija *Francuska lirika* (1940.), kao i prijevodi Molièrea, La Fontainea, Guya Maupassanta, Honoréa de Balzaca itd. Namjera je ovoga članka sagledati Ježićev prinos hrvatskoj recepciji danas gotovo zaboravljenog, francuskog nobelovca Romaina Rollanda (1866. – 1944.), s posebnim naglaskom na njegovim prijevodima šest (od deset) Rollandovih romana iz ciklusa *Jean-Christophe*.

Tihomil Maštrović piše o prinosima Slavka Ježića hrvatskoj tekstologiji, ističući da je Ježić priredio prva moderna kritička izdanja hrvatskih novijih pisaca, što se osobito očitovalo u kritičkom izdanju cjelokupnog književnog opusa Augusta Šenoe. Slavko Ježić je priredio izdanja brojnih hrvatskih pisaca, pa tako i ona V. Novaka, S. S. Kranjčevića, V. Jagića, S. Vraza, M. Bogovića i A. Nemčića, I. Mažuranića, M. Mažuranića, D. Demetra i dr., koja su prva moderna kritička izdanja hrvatskih novijih pisaca u kojima je priređivač, suprotno tekstološkoj praksi XIX. st., nastojao očuvati piščev izvorni jezik. Ježić je priredio i *Sabrana djela Augusta Šenoe,* prvi put u izdanju Minerve te su tako od 1934. tiskana u dvanaest knjiga u njegovoj redakciji. Dobivši priliku da se tridesetak godina kasnije ponovno prihvati posla priređivanja sveukupnih Šenoinih djela, Ježić je odlučio da sada, u izdanju Znanja, ona budu priređena na način potpuno u skladu s tekstološkim načelima priređivanja kritičkih izdanja. To kritičko izdanje *Sabranih djela Augusta Šenoe* obuhvatilo je cjelokupno piščevo književno djelo. Piščevi prozni i pjesnički prilozi raspoređeni su u 11 svezaka, s time da je posljednji 12. svezak ovog izdanja monografija o životu i djelu velikog hrvatskog pisca iz priređivačeva pera.

Ježić je imao u vidu da su kritička izdanja temelj znanstvenoj interpretaciji autorova književnog opusa, koja počiva na presudnoj činjenici da se u redaktor-

skom postupku nije ništa provelo što bi bilo u suprotnosti s autorovim htijenjem u oblikovanju vlastitih djela, a o svojim studioznim redaktorskim, tekstološkim i kritičkim zahvatima izvjestio je u monografiji o Augustu Šenoi. Priređivačev je cilj bio, naglašava Maštrović, da se kritičkim izdanjem Šenoina cjelokupnoga opusa stabilizira književni opus tog kanonskog pisca hrvatske književnosti, čime se ujedno osiguravaju preduvjeti za razumijevanje njegova književnog opusa u cjelini te stvaraju ozbiljne stručne pretpostavke za daljnja znanstvena istraživanja i proučavanja, ali i za poznavanje hrvatske književnosti Šenoina doba.

Pavo Barišić istražio je Ježićeve poglede na književno djelo Ante Starčevića, naglasivši da je upravo Ježić prvi ukazao na elemente Starčevićeva romantičarskog idealizma. Kada je riječ o književnom stvaralaštvu Ante Starčevića nameće se pitanje pripada li ono romantizmu ili realizmu, ističe Barišić. Je li bliže u svojim izričajima tradiciji ili modernosti? Ponajprije u članku se razmatraju obilježja književne romantike i realizma te prikazuje osebujno mjesto Ante Starčevića i elementi njegova romantičarskoga idealizma na koje je ukazao Slavko Ježić. Iznosi se opis i komentar Ježićeva povijesnoga pregleda u svjetlu njegovih prosudbi i vrednovanja pojedinih Starčevićevih djela i nazora. U trećem koraku donosi se osvrt na utjecaj i recepciju Starčevićevih ideja u književnosti te se pobliže osvrće na njegove glavne pravaške književne nastavljače: Augusta Harambašića, Antu Kovačića i Eugena Kumičića. Zaključno, iznosi se prosudba o mjestu i značenju njegova književnoga opusa prema onome ključu kako ga je Ježić otvorio svojim pristupom te obrazlažu modernost i realističnost Starčevićeva romantizma, „interferencija tradicije i modernizma“ (Zlatko Posavac). Podvlačeći crtu iz uvriježenih ocjena, izlazi na vidjelo opravdanost većine Ježićevih prosudbi. Potvrđuje se njegova ocjena kako je Starčević na prvom mjestu sjajan pisac, „samonikao i jak stvaralački duh“ koji je plodnim stvaralaštvom zaslužio „naročito mjesto u književnosti“. U kojoj god formi piše, može se prepoznati osebujan iskaz o zbiljnosti. Moguće je pri tom u njegovim izričajima pronaći elemente romantizma i klasicizma, kao i realizma ili naturalizma. Zato je svoj i originalan. Stoga je konačan odgovor na uvodnu dvojbu taj da ipak pretežu elementi romantizma nad realizmom. Romantika je uvijek i iznova moderna. Na najbolji način to posvjedočuje Ante Starčević svojim književnim djelima i nadasve modernim i demokratskim pogledima na visoke ideale humanizma i romantike.

Robert Bacalja analizira pravaše i pravaštvo u Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti* podsjetivši se vrijednih Ježićevih ocjena pravaške politike i pravaša u stvaranju i oblikovanju pojedinih razdoblja hrvatske književnosti. U radu se analiziraju Ježićevi osvrti na pravašku politiku u XIX. stoljeću, napose njegove prosudbe uloge pravaške politike i pravaša u stvaranju i oblikovanju pojedinih razdoblja hrvatske književnosti. Cilj je rada i prikazati Ježićevo pozicioniranje pravaša i pravaštva u hrvatskoj književnoj historiografiji, ali i njegovo interpretiranje pravaštva u hrvatskoj povijesti. Usto se rad bavi Ježićevim pravaškim inter-

pretacijskim ključem koji je postavljen u dijelu *Hrvatska književnost* / *B. Šenoino doba: prielaz iz romantizma u realizam (1869-1881.) i C. Realizam i naturalizam (1882-1895.)* kojima otvara razdoblje realizma (hrvatski identitet prema jugoslavenstvu ili npr. posezanje pravaša za francuskim naturalizmom kao protuteža germanskom utjecaju i dr.) i po kojem interpretira pojedine književne opuse. U radu se napose izdvajaju pravaški političari i književnici pravaši zastupljeni u *Hrvatskoj književnosti*, ali i upozorava na dinamiku rasta i pada utjecaja pravaša u hrvatskoj književnosti što se podudara s rastom i utjecajem pravaške politike u hrvatskom društvu i njezinu slabljenju na kraju XIX. stoljeća, što Ježić ističe kao uzrok Khuenove oštre reakcije na političke uspjehe pravaša u osamdesetim godinama i suzbijanje uzleta pravaške politike. Jedna od zadaća rada je bila i osvijetliti kako se na te događaje i književno-povijesne situacije na koje upućuje Ježić referira suvremena historiografija i književna povijest.

Ivan Pederin upozorava na činjenicu da nema suvremene nacije bez svoje književnosti i bez povijesti te književnosti, a takvu je povijest književnosti napisao i objavio Slavko Ježić. Takvu povijest književnosti, jedinu dobru do tada napisao je Slavko Ježić i objavio je u zao čas godine 1944., uoči propasti Nezavisne Države Hrvatske. Nova vlast zabranila je knjižnicama izdavanje na posudbu i čitanje knjiga koje su objavljene za vrijeme NDH, što je pogodilo Ježića. Nova vlast željela je stvoriti novu, marksističku znanost što ju je odvelo na stranputice jer nova vlast nije računala s time da politika i znanost nisu isto.

Andrea Sapunar Knežević, ocjenjujući poglede Slavko Ježića na Stanka Vraza, ističe kako je Ježić o Vrazu pisao u više navrata, posebice izdvojivši Ježićevu ocjenu da je Vraz, u preporodno doba, znatno pridonio pobjedi narodnoga duha i narodnoga jezika. O Stanku Vrazu, velikom hrvatskom romantičarskom pjesniku, književni povjesničar Slavko Ježić pisao je u više navrata: u svojoj nezaobilaznoj *Ilirskoj antologiji* (1934.), u *Uvodu u ilirski pokret i njegovu književnost* (1934.), potom u knjizi *Hrvatska kritika od preporoda do realizma*, sv. I. „Od Vraza do Markovića“ (1950.), a na nj se posebno osvrnuo u svojem vrijednom književnopovijesnom djelu *Hrvatska književnost od početaka do 1941.* Kao poseban prinos poznavanju Vraza važno je istaći, naglašava autorica članka, da je Ježić bio urednik kritičkog izdanja Vrazovih *Pjesničkih djela* u Akademijinoj ediciji *Noviji pisci hrvatski* objavljenih u tri sveska 1953., 1954. i 1955.

Uz Mažuranića, a donekle i Demetra, Stanko Vraz i Petar Preradović za Slavka Ježića su pisci koji su ostvarili djela kanonske pjesničke vrijednosti u hrvatskoj književnosti devetnaestoga stoljeća, sve do pojave Augusta Šenoe. Njihov je umjetnički rad tim značajniji jer se većina dotadašnje književne produkcije ne diže mnogo iznad prosječnosti, pa je to razdoblje više obilježio dilentantizam, negoli ozbiljno umjetničko stvaranje. Solidno obrazovan te dobar poznavatelj brojnih stranih književnosti Stanko Vraz je, ističe Ježić, među hrvatskim piscima romantizma znatno pridonio pobjedi narodnoga duha i narodnoga jezika, a za to

je, kao i za otpor štetnom tuđinskom utjecaju, uporište nalazio u svom pjesničkom stvaralaštvu, ali i u narodnim pjesmama koje sustavno prikuplja, istražuje i objavljuje.

„Nejunačkom vremenu usprkos – društveno-kulturološki i povijesno-politički okvir djelovanja Slavka Ježića" tema je rasprave **Stipana Tadića**. U ovome je radu riječ o sociokulturnim i povijesno-političkim (ne)prilikama u kojima je djelovao i stvarao Slavko Ježić, poznati hrvatski kulturni djelatnik, književnik, povjesnik književnosti i prevoditelj. Zbog same činjenice da je njegovo kapitalno djelo *Hrvatska književnost od početka do danas 1100. – 1941.,* izišlo u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, u nenarodnom totalitarnom, komunističkom sustavu bio je potpuno „zaboravljen" i namjerno prešućivan. Nije mu se čak ni ime smjelo spomenuti. Kao što je poznato, temeljna duhovna, sociokulturna i povijesno-politička obilježja vremena u kojima je djelovao bila su obilježena diktaturom, ratom i totalitarnim režimima. Unatoč tome, jedno od glavnih obilježja njegova rada je ponajprije kritičan, znanstven i objektivan pristup, poglavito u djelu *Hrvatska književnost od početaka do danas 1100. – 1941.*, objavljenom u doba Nezavisne Države Hrvatske, u ratnom Zagrebu 1944. Tako, primjerice, navodi Tadić, Ježić više pozornosti i teksta posvećuje lijevo orijentiranom i liberalnom Miroslavu Krleži, nego li dužnosniku NDH Mili Budaku. On u totalitarnom režimu objektivno prikazuje i pozitivno vrednuje književni opus lijevo orijentiranih pisaca – Augusta Cesarca, Ivana Gorana Kovačića, Vladimira Nazora, koji se u to vrijeme već nalazi s partizanima, i Miroslava Krleže. Djelo Slavka Ježića, objavljeno 1944., *nejunačkom vremenu unatoč*, zaključuje Stipan Tadić, doista je zadivljujući uzor etičko-moralnog ponašanja i primjer objektivnog pristupa književnom opusu (i) onih s kojima niti je dijelio moralno-etičke, niti svjetonazorsko-aksiološke vrednote i stavove, a niti politička uvjerenja. Pa ipak je sama činjenica da je njegovo glavno djelo tiskano u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (1944.) bila dostatan razlog da ga komunistički režim i jugo-komunistička diktatura, došavši na vlast (1945.), trajno prešućuju i zatiru spomen njegovu sjećanju u hrvatskome narodu.

Zaneta Vidas Sambunjak istražila je temu srednjega vijeka i renesanse u *Hrvatskoj književnosti od početaka do danas: 1100. – 1941.* Slavka Ježića. U ovom se radu pokušava dati odgovor na pitanje uočava li Slavko Ježić (1895. – 1969.), književni povjesničar i kritičar, ideju općeg i pojedinačnog u srednjovjekovnoj i renesansnoj hrvatskoj književnosti i kulturi, i gleda li na nju kao na proces koji se temelji na suradnji ili konkurenciji, na solidarnosti ili suparništvu te koji je kratkoročni i/ili dugoročni utjecaj tih pojmova u njegovu djelu.

Miljenko Buljac je obradio i razmotrio način na koji je Ježić proučio i interpretirao Begovićeva književna djela. U cjelovitu pregledu *Hrvatska književnost od početka do danas 1100-1941* (1944.) Slavko Ježić je zasebnu tematsku natuknicu namijenio Milanu Begoviću, kojom je na četiri stranice predstavio opus, odnosno uobličio njegov književni portret. Također, u sedam je navrata upozorio

na posebnosti književnih zbivanja i pojava vezanih uz književnika te na bliskosti i razlike sa suvremenicima. Autor rasprave razmotrio je način na koji je Ježić proučio, interpretirao i protumačio Begovićeva književna djela, periodizacijske cjeline i okvire u kojima je predstavljen, poetiku i estetske dosege, genološke odrednice, pjesničke, pripovjedne, novelističke, romaneskne, dramske i kazališne sastavnice, izvore na kojima je taj književni povjesničar zasnivao prosudbe, unosio, analizirao i istražio gradivo, faktografiju, biografske i bibliografske značajke te niz aspekata o književnim i kulturološkim kontekstima u kojima je pisac djelovao: njegova literarna opredjeljenja i shvaćanja književnosti, a na poseban način kazališne umjetnosti, potom književne pojave u odnosu na onodobna obzorja očekivanja, piščevo europejstvo, svjetonazor, odnose prema tradiciji i patrijarhalnom svijetu te piščevu recepciju u nas i u svijetu.

Hrvojka Mihanović-Salopek raspravlja o Slavku Ježiću kao proznom piscu i o njegovoj književnoj recepciji. U radu se analiziraju obilježja Ježićeva mladenačkog romana *Brak male Ra* (Zagreb, 1923.) kao i zbirke novela *Životi u sjeni* (Zagreb, 1943.) te se stavljaju u kontekst hrvatske književne povijesti i europskih beletrističkih kretanja. Kritički pregled Ježićeva romanesknog prvijenca odražava određene mladenačke propuste u pogledu rascjepkanosti i nepreglednosti fabulativne osnovice i viška marginalnih epizodnih fragmenata, ali u pripovjedačkom i stilskom oblikovanju pokazuje i smisao za inovativne postupke. Autorica smatra da je Slavko Ježić otvorio put prema jednoj vrsti modernističkog hibridnog romana u kojem se nalazi više književnih žanrova: strukturu autobiografsko-memoarskih doživljaja kombinirao je s elementima klasičnoga realističkog romana, unosio dramske elemente dijaloga, ali i unutarnjeg monologa, a pored toga primijenio je elemente klasične korespondencije, ali i dnevničkih zapisa. Realistički pristup fabuli autor je u jednoj epizodi presjekao sa simbolično-alegorijskom pričom o traženju sreće, a na više mjesta i s interpolacijama kasnoromantičarske osjećajnosti i umetcima zasebnih, cjelovitih lirskih pjesama u prezentiranju ljubavnih unutarnjih proživljavanja. Nasuprot tome, u opise političke atmosfere unio je fragmente autentičnih povijesnih dokumentarnih zbivanja. Ježićev rad sagledan je u kritičkoj komparaciji s tadašnjom književnokritičkom percepcijom, a također i s današnje recepcijske točke. Posebna paralela uspostavljena je između Ježićeva romana i Begovićeve zbirke *Nasmijana srca* (Zagreb, 1923.). Ježićeve realističke novele koje pokazuju opservatorsku pripovjedačku zrelost, ali i manjak pripovjedne inovacije, sagledavaju se unutar kontinuiteta hrvatske realističke proze koja po uzoru na Augusta Šenou i Vjenceslava Novaka te metodološku noviju koncepciju Gustava Lansona povezuju književnu prozu s odrazom općega narodnog povijesno-političkog i kulturnog života.

U raspravi „O značenju naziva serbokroatizam u Ježićevoj *Hrvatskoj književnosti*“ **Sanda Ham** pokazuje kako je Ježić serbokroatizam povezivao s hrvatskom politikom do Prvoga svjetskoga rata, kada serbokroatizam postaje

obilježje jugoslavenstva. U radu se opisuje značenje naziva serbokroatizam u suvremenoj filologiji i jezikoslovlju te u suvremenoj nacionalnoj povijesti i ta se značenja uspoređuju s Ježićevim tumačenjem serbokroatizma. Suvremena filologija i jezikoslovlje naziv upotrebljavaju za jezičnu velikosrpsku politiku, a suvremena nacionalna povijest za djelovanje Hrvatskog katoličkog pokreta i osobito Hrvatskog katoličkog seniorata na ujedinjenju Hrvata i Srba. Usporedba s Ježićevim tumačenjem naziva pokazuje da Ježić kroz serbokroatizam ne tumači jezičnu politiku, a ni djelovanje Hrvatskog katoličkog pokreta. Serbokroatizam povezuje uz vladavinu hrvatsko-srpske koalicije 1906. i uz hrvatsku politiku do Prvoga svjetskoga rata kada serbokroatizam postaje jugoslavenstvo.

Martina Ćavar razmotrila je receptivne diskrepancije Ježićeve književnopovijesne analize, zaključivši da se u demokratskom ozračju Republike Hrvatske napokon počelo slobodnim znanstvenim diskursom govoriti o stvarima struke, što Ježiću određuje ugledno mjesto u hrvatskoj književnoj historiografiji. Istražujući povijest književnosti i polazeći od rezultata dotadanje znanosti, književni povjesničar Slavko Ježić, u svom djelu *Hrvatska književnost od početaka do danas: 1100 – 1941.*, nastojao je detektirati umjetničke vrijednosti književnih djela, bez obzira na povijesni ili politički kontekst u kojem su ona nastala ili s kojim se povezuju. To Ježićevo historiografsko djelo objavljeno je u Zagrebu 1944., dakle u doba NDH, u državi koju se u jugokomunističkom okružju sotoniziralo do te mjere da su i sve one knjige koje su tiskane za vrijeme NDH proglašavane štetnima, napose pak one koje su već u naslovu imale pridjev *hrvatski*, ma što to značilo. Ježićeva je književna povijest, dakle, tiskana u nevrijeme, ponajprije jer u ratnom vihoru nije ni mogla stići do svojih čitatelja, a nakon rata je sustavno prešućivana i zaobilažena gotovo pola stoljeća – samo zato jer je tiskana u državi koja novim vlastodršcima nipošto nije bila po volji. Valorizaciji Ježićeva znanstvenog i književnog opusa time je doista učinjena nepravda. Stvaranjem hrvatske države napokon se slobodnim znanstvenim diskurzom može govoriti o stvarima struke, o tvarnim i tvornim činjenicama, što posljedično Slavku Ježiću naposljetku određuje ugledno mjesto u hrvatskoj književnoj historiografiji.

Što o piscima varaždinskoga književno-jezičnoga kruga u svojoj *Hrvatskoj književnosti* piše Slavko Ježić izvijestio je **Ernest Fišer**, zaključivši da je Ježić kao obaviješteni znanstvenik, temeljem preciznih analiza djela utvrdio mjesto i značenje varaždinskih *korifeja* i *nastavljača* u hrvatskoj književnoj povijesti. U prvoj napisanoj i objavljenoj (1944.) integralnoj povijesti hrvatske književnosti, tj. „od početaka do danas: 1100. – 1941.“, koju u svom akribičnom sintetičkom pregledu poimence obuhvaća Slavko Ježić, pisci tzv. varaždinskoga književnojezičnoga kruga zastupljeni su, može se ustvrditi, optimalno. U tome razdoblju, dakle do svoga doba, Ježić u kronološkom nizu pojavljivanja u kontekstu hrvatske narodne povijesti izdvaja čak 50-ak autora iz toga kruga – od Ivana Pergošića i Antuna Vramca do Miroslava Krleže i Gustava Krkleca.

Jasminka Brala Mudrovčić donosi detaljnu analizu činjenica o Lici i Ličanima o kojima u svom pregledu hrvatske književnosti piše Slavko Ježić, prepoznavši njegovu istraživačku strast i znanstveničku sklonost detektiranju kulturnog i književnog života u svakom dijelu Hrvatske. Jedan od najistaknutijih povjesničara hrvatske književnosti Slavko Ježić u svojoj nezaobilaznoj književnopovijesnoj sintezi *Hrvatska književnost od početka do danas: 1100–1941.* (1944.) iznio je svoje impresivno književno-povijesno znanje i dao kritički osvrt na cijeli niz hrvatskih pisaca i njihovo stvaralaštvo. Zanimljivo je izdvojiti Ježićev pogled na prostor Like, zanimljiv i osebujan prostor Hrvatske u kulturološkom smislu, ali (pre)često zaboravljen i još uvijek nedovoljno istražen. U svojem viđenju hrvatske književnosti kroz stoljeća ovaj književni povjesničar ne zanemaruje iznimno važnu glagoljaška baštinu nastalu na ličkom području te brojne pisce iz Like, od Ante Starčevića i Frana Kurelca, Jure (Đure) Turića, Josipa Draženovića, do Lavoslava Vukelića, Petra Petrovića Pecije i Mile Budaka. Svi su ti pisci i mnogi drugi iz Like pronašli svoje mjesto u ovom po mnogo čemu iznimnom djelu hrvatske književne historiografije. Na koji način i u kojoj mjeri su Lika i Ličani privukli Ježićevu istraživačku strast i znanstveničku sklonost pokazuje detaljnija analiza njegova književnopovijesnog pregleda.

Dubravka Brunčić u radu „Oblikovanje slavonskoga književnog kanona u književnopovijesnim raščlambama Slavka Ježića" razmatra strategije oblikovanja slavonskoga književnog kanona u povijesti književnosti Slavka Ježića *Hrvatska književnost od početka do danas 1100-1941* (1944.). Istražuju se načela književne klasifikacije korpusa slavonske književnosti, kriteriji njegova vrednovanja, uspostavljanje mjerila kanonske vrijednosti te (p)određenost književnoga kanona nacionalnoidentifikacijskim potrebama, što se manifestira kroz prožimanje mehanizama tvorbe slavonskoga regionalnog i hrvatskoga književnog kanona. Pri tomu se pokazuje kako se uz reprezentiranje regionalnih književnih specifičnosti naglašavala važnost slavonske književnosti u (re)kreiranju nacionalnoga kulturnopovijesnog kontinuiteta te se afirmiranjem vrijednosti slavonskoga regionalnog kanona ujedno (re)definirao hrvatski književni kanon.

Persida Lazarević Di Giacomo iz Chietija / Pescare (Italija), u članku „Slavko Ježić o srpskoj povijesti i književnosti" analizira prisutnost srpske književnosti i povijesti u spisima hrvatskoga povjesničara književnosti, kritičara, prevoditelja i književnika Slavka Ježića. Ježić je posvetio sveokupnu svoju djelatnost hrvatskoj kulturi i književnosti te je u njegovu djelu tek povremeno moguće naći nadovezivanje na srpsku kulturu i povijest, i to u sljedećim okvirima: kao dio slavenskog pitanja prošlih stoljeća, a u vezi s položajem ilirskog jezika i filijacijom slavenskih jezika, i kao dio jugoslavenstva i tzv. akcije serbo-kroatizma.

Jevgenij Paščenko iz Kijeva (Ukrajina) objavljuje raspravu „Nove interpretacije baroknog slavizma na tragu doprinosa Slavka Ježića" u kojoj se osvrće na kontekst društvenog ozračja u kojem su obilježeni određeni pojmovi, jedan od

kojih je vezan za pojam slavenstva u Ježićevoj knjizi *Hrvatska književnost od početka do danas: 1100–1941.* Autor koristi određenu terminologiju svoga doba kao npr. panslavizam. U radu su konkretizirani korišteni pojmovi, polazeći iz suvremene interpretacije. Posebna pozornost pružena je prikazu sudjelovanja ukrajinskih vojnih snaga u otporu osmanskim osvajačima. Autor ističe kako prikaz ukrajinskih kozaka u borbi s Osmanlijama predstavlja jedan od izraza baroknog slavizma u hrvatskoj književnosti.

O brojnim, uglavnom nepoznatim činjenicama iz Ježićevih učeničkih dana, izvijestila je **Renata Burai**. Autorica podsjeća da se Slavko Ježić rodio u mjestu Dubrava u Moslavini (između Čazme i Vrbovca) 17. veljače 1895., te da je prva četiri razreda pučke škole završio u rodnom mjestu od 1900. do 1904. Školovanje je nastavio u gimnaziji u Bjelovaru (1904./1905. do 1911./1912.), a nakon toga studirao je u Beču romanistiku i slavistiku. Kao jednomu od najpoznatijih sugrađana, u rodnoj Dubravi godine 1996., u parku ispred mjesne crkve, postavljena mu je spomen-bista, rad akademskog kipara Mladena Mikulina. U radu se obrađuje Ježićevo pučkoškolsko i gimnazijsko školovanje.

Zbornik završava člankom **Martine Ćavar** „Nacrt za životopis Slavka Ježića“ te Ježićevom bibliografija i literaturom o Slavku Ježiću koje je priredila **Lidija Bogović**, ujedno autorica „Kronike Znanstvenog skupa o Slavku Ježiću“, kako je to uobičajeno u svim zbornicima niza *Hrvatski književni povjesničari*.

Zaključujemo kako *Zbornik o Slavku Ježiću* donosi niz novih znanstvenih i stručnih prosudbi o raznim aspektima bogatog i vrijednog prinosa toga plodnog, interdisciplinarno orijentiranog znanstvenika hrvatskoj književnoj historiografiji i kulturnoj povijesti. Zahvaljujući svojoj znanstvenoj akribičnosti i savjesnosti, kao i dosljednoj pozitivističkoj orijentaciji, Slavko Ježić se pokazuje kao velika i nezaobilazna ličnost hrvatske filologije, koji je svojom književnopovijesnom sintezom *Hrvatska književnost od početka do danas: 1100–1941.* postavio temelje moderne hrvatske književne historiografije.